

De nya gatunamnen vid Harvestad.

Joakim Johansson

Som synes på omslagsbilden är de nya gatunamnsskyltarna i Harvestad på plats nu.

Att mitt medborgarförslag om historiska gatunamn mottogs och beaktades gläder både mig och många hembygdsvänner. Min förhoppning är att dessa gatunamn i framtiden kan väcka nyfikenhet bland de boende vid dessa gator och ge området en bakgrundshistoria.

Här kommer en förklaring till gatunamnen. Vissa av torpen låg en bit ifrån, men hör ändå till områdets närhistoria.

Nybrovägen. Namnet kommer av den närliggande gården Nybro. Den äldre byggnaden vid Nybro byggdes 1876 med fyra lägenheter för arbetarfamiljer vid Harvestad. Från medeltid fram till 1877 fanns en äldre gård Nybro som låg längre ner mot Stångån.

Hembygdsvägen. Fick sitt namn av att den leder fram mot Landeryds hembygdspark.

Högsbacksgatan. Om du åker förbi hembygdsparken mot golfklubben vid Bogestad så passerar du den rödmålade fastigheten Högsbacken på vänstersidan. Det är en gammal arbetarbostad till Harvestad byggd omkring 1906. Tidigare låg ett torp på samma plats. Torpets namn var Östangärdet.

Namnet östangärdet användes i husförhörlängderna ända in på 1930-talet. Men i folkmun har huset kallats Högsbacken mycket länge och det har senare blivit det vedertagna namn. Det finns tidigt belägg för namnet då en skomakare i sin levnadsbeskrivning kallar det "Högsbacken" redan år 1829.

Namnet kommer av att det på backen öster om torpet är fullt av gravhögar.

Ivar Samuelssons gata. År 1903 köptes Harvestad gård av grosshandlare Johan August Samuelsson i Linköping.

Hans son Gustav Ivar Samuelsson född 16 juni 1877 i Horn, flyttade in ensam och blev 26 år gammal förvaltare av gården.

1905 dog fadern och Ivar övertog egendomen. Han kom att kallas "Patron på Harvestad".

79 år gammal donerade han 1956 Harvestad gård till Östergötlands hushållningssällskap. Han dog på Harvestad 1961. Jag tyckte han var värd att få en gata uppkallad efter sig.

Lillängsgränd. Vid Ullstämman fanns under 1800-talet två närliggande torp som hette Lillängen. De låg bakom gamla Ullstämman skola. I olika tider har det ena torpet kallats "Övre Lillängen" och "Lillängen". Det andra har kallats "Mellan Lillängen" och "Nedre Lillängen".

Fredrikslundsgatan. Till ovan nämnda torpet Lillängen flyttade år 1880 daglönaren Karl Fredrik Rosenblad. Han byggde då en ny stuga och gav den namnet Fredrikslund. Han dog där 86 år gammal 1931. Dottern Alma med make Knut Björkman bodde kvar till sin död 1956 respektive 1959. Stugan ersattes därefter av en ny villa.

Välagatan. På en karta över Ullstämman år 1766 finns ett torp markerat på byns norra gräns; "Torpet mitt i Werlden, till Qwinneby". Det kom sedan att tillhöra Blästad i S:t Lars där det i husförhörlängden 1789-1805 skrivs som "Werlden" och "Wäla".

Omkring 1824 flyttade de sista boende ut ur torpet och namnet försvann ur kyrkböckerna. Men inte bland ortsborna som fortsatte att kalla platsen och det nya torpet Stenhagen för "Väla", genom vår östgötska dialekts ombildning av ordet Världen.

Namnet "Väla" uttalas med tonvikt på ä och med tjockt l.

Klockstapelgatan. Den originella klockstapeln i Landeryds hembygdspark flyttades 1992 från Harvestad gård till hembygdsparken. Denna stora stapel satt från början monterad uppe på Harvestads vagnslider. När det revs omkring 1957 sparades stapeln invid gårdens magasin.

Med dessa gatunamn har det nya bostadsområdet Harvestad fått en mer synlig bakgrundshistoria.

Hjulsbro Allservice

013-16 32 71 0708-67 85 63

Vi utför allt inom
bygg,
mark,
anläggning
och
plåtslageri

www.hjulsbroallservice.se

Önskemål från styrelsen

Vi söker Dig medlem som kan tänka Dig att vara behjälplig inför arrangemang.

Både med praktiskt arbete i parken men även i kommitté med planering inför.

Det finns jobb med att iordningställa i parken inför arrangemang, jobb som funktionär under evenemanget.

Förberedelser med att handla in förbrukningsmaterial, skära grillkorv, städa i husen, sälja lotter och mycket mer. Kontakta någon i styrelsen och meddela att Du är intresserad av att hjälpa till.

Vill du utveckla något i hembygdsföreningen, tveka inte att höra av dig. Det finns många områden som behöver extra hjälp. Museer som kan utvecklas och hållas iordning.

Även vårdande arbete som att organisera arkiv, hembygdsförska, bevara m.m.

Vi vill gärna ha hjälp med bakning av bullar, sockerkakor och kakor till våra aktiviteter och medlemsträffar.

Kan Du ställa upp, kontakta Catarina Hafström.

Så noterar hon dig på en bullbakslista.

Visste du att...

... hembygdsföreningens förste ordförande hette Gunnar Rogestam?

Ordföranden för Landeryds hbf:

1982-1989 Gunnar Rogestam, Månestad

1990-1994 Filip Bruhn, Hjulsbro

1995-1997 Sven-Olof Ericson, Landeryd

1998 Sture Svensson, Ullstämman

1999-2003 Lars Larsson, Hjulsbro

2004-2013 Joakim Johansson, Linköping

Skräddarsläktet i Stubbetorp.

Joakim Johansson

I skogen i den sydöstra delen av Landeryd socken ligger Stubbetorp. Det var förr en utjord (ett ifrån en bys övriga ägor skilt jordstycke) till Hackefors by och bestod av två små gårdar. Halva gårdarna ägdes av Hackefors bönder, och halva av den brukande bonden.

I den ena gården Stubbetorp bodde sedan 1750-talet skräddaren Emanuel Johansson, född Trädgårdstorp i Landeryd. Han gifte sig 1756 med Anna Germundsdotter från Sörby i Landeryd. De fick fyra döttrar och en son. När sonen, som döptes till Simon, växte upp tog han lärdom av sin far och blev skräddare. Fadern Emanuel avled 1801. Kvar hos änkan Anna bodde då syskonen Charlotta och Simon med hans familj. Simon avled 1811 endast 43 år gammal.

1808, samma år som mor Anna avlidit, hade den 26-årige skräddaren Carl Björling flyttat hit från Slaka. Han gifte sig med den föräldralösa Charlotta och tog över ägandeskapet av Stubbetorp. Förr var barnadödligheten hög och Carl och Charlotta drabbades

av detta, då deras två förstfödda barn dog innan de nått sitt första levnadsår. Det dröjde sedan flera år innan de skaffade barn igen. De brukade den lilla bit jord som tillhörde gården. Carl, som blev sockenskräddare, försörjde även familjen genom att sy västar och laga byxor vilket han kom att göra i ett halvt sekel.

År 1852 kom skräddarlärningen Per Johan Johansson till Stubbetorp för att gå i lära hos Carl. Med åren så fattade dottern Lovisa och Per Johan tycke för varandra och det blev giftermål. De bodde i ett år vid Sörholmen i Landeryds kyrkby, men Per Johan fick 1856 överta ägandeskapet av Stubbetorp efter Carl, som dog tre år senare. 1860 gick även Charlotta bort.

Per Johan, som även han blev sockenskräddare, fick tillsammans med Lovisa fem barn varav fyra nådde vuxen ålder. Sönerna flyttade ut, men den äldsta sonen, Claes, flyttade inte längre än till grannstugan Skoglund (idag kallat Berget), som byggdes 1860 och ägdes av hans far. Dottern Hilma bodde efter 1884 ensam kvar med

föräldrarna i Stubbetorp. Claes, som också han blev skräddare, flyttade till torpet Kungshagen. Hans dotter Maria Claesson blev sedermera lärarinna i Landeryds kyrkskola.

Per Johan och Lovisas yngste son, Johannes Johansson, blev sedermera fjärdingsman och skräddare och byggde sig 1903 huset Betanien i Hjulsbro. År 1904 dog

Per Johan och Stubbetorp övertogs av dottern Hilma, som då gift sig med jordbrukaren Johan Adolf Östergren. Hon blev änka 1919 och flyttade året efter till Solhem i Hjulsbro. Hon levde ännu 1941, då i Ålderdomshemmet.

Denna släkt bodde i huset Stubbetorp i över 160 år. Huset i Stubbetorp står fortfarande kvar, de boende var:

1756-1808

Emanuel Johansson f. 1731 i Trädgårdstorp, Landeryd. d. 1801.
Anna Germundsdotter f. 1731 i Sörby, Landeryd. d. 1808.

1808-1856

Carl Samuelsson Björling f. 1782 i Örtomta. d. 1859.
Charlotta Emanuelsdotter f. 1780 i Stubbetorp. d. 1860.

1856-1904

Per Johan Johansson f. 1827 i Vårdsberg. d. 1904.
Lovisa Charlotta Björling f. 1823 i Stubbetorp. d. 1909

1904-1920

Johan Adolf Östergren f. 1842 i Värna. d. 1919.
Hilma Charlotta Johansson f. 1861 i Stubbetorp.

1505 köptes gården av en linköpingskändis, Hans Brask, som ägde gården några år.

År 1627 kom Hjulsbro att tillhöra den större Ekholmens (Qvinnebys) gård.

På 1860-talet byggdes Kinda Kanal. Då köpte kanalbolaget mark av Hageby prästgård och anlade en sluss bredvid Hjulsbro fors. Landsvägen passerade ju över slussen så en öppningsbar svängbro byggdes över kanalen.

År 1895 byggdes den vackra stenalvsbron. Troligtvis 1904 byggdes ytterligare en kvarn mitt ute i forsen vid broarna. **Mjölaren Bergstrand byggde 1905 sitt bostadshus parkvillan här uppe i backen.**

År 1906 revs Hjulsbro gård och kvarn. Det var några herrar som hade köpt gården och skulle bygga en spikfabrik; Hjulsbro tråddrageri och spikfabrik. Där gamla boningshuset hade legat byggdes en ny kontors- och disponentvilla.

År 1924 köptes fabriken av direktör Jonn O. Nilson som byggde ut fabriken.

År 1928 revs kvarnen i forsen och en ny elektrifierad kvarn byggdes i backen längs landsvägen.

År 1930 brann den stora spikfabriken, det byggdes en ny fabriksbyggnad men då slutade man tillverka spik.

År 1935 byggdes kraftstationen i Hackefors och då höjdes vattennivån i ån, det är därför som det inte är så mycket fors vid Hjulsbro längre.

År 1951 påbörjades byggandet av den

nya högre vägbron i Hjulsbro och den invigdes den 25 maj 1953. Alla var så glada att slippa åka ner den gamla krångliga vägen över slussen.

Vartefter så stängdes broförbindelsen och på 1980-talet revs den gamla förfallna svängbron bort. Sedan många år är vi många som har längtat efter att få tillbaka bron för att komma ner och njuta av den vackra kanalen och nu är det dags.

En ny öppningsbar klaffbro har byggts över slussen och broarna har förbättrats. Omgivningen har snyggats till och det är en viktig del i Linköpings kommuns arbete med att tillgängliggöra Kinda Kanal och Stångån. Det har blivit jättefint och jag vill rikta ett stort tack till alla inblandade.

**Vi sponsrar
Landeryds
Hembygdsförening**

Hjulsbro
Plåtslageri AB
Tel. 15 92 61

Nyaste bron i Hjulsbro.

Joakim Johansson

Den 15 maj 2014 var det fullpackat med åskådare längs stränderna kring Hjulsbro sluss, säkerligen 500-600 personer.

Jag undrar om det någon gång varit så mycket folk samlade på samma plats i Hjulsbro? Alla var där för att bevittna invigningen av den ny-gamla broförbindelsen över forsen och slussen.

Kommunalrådet Muharrem Demirock förrättade invigningen, Kanaldirektör Lars Sjöberg tryckte på knappen för att öppna klaffbron så att M/F Kind kunde passera, Ragnhild Brolinson som varit slussvakt i många år gjorde sin sista slussning.

Hjulsbroskolans elever var på plats för att sjunga och undertecknad drog en historisk återblick över platsen.

Flera åhörare önskade denna historik i bladet, så här kommer den.

Hjulsbroskolan har en symbol för skolan som består av ett hjul och en bro. Och namnet låter ju så, Hjuls-bro. Jag tycker det är en mycket bra symbol för Hjulsbroskolan, men ursprungligen så är det inte därifrån namnet Hjulsbro kommer.

Om vi tänker oss långt tillbaka i tiden, kanske en så där 1000 år tillbaka, tänk bort alla hus. Här mellan de här kullarna där ån rinner fram, här fanns det en fors och troligtvis ett vadställe. Så när folk kom ridandes på sina hästar från Vårdsberg och skulle till Ekholmen och handla(!) så kunde de vada över här.

Vägen kom uppför Prästgården och

svängde ner hit till forsen och sedan upp igen runt kullen på Hjulsbrosidan.

Men så var det en man som tröttnade på det här att bli blöt om fötterna. Han hette Giurdh och bodde kanske i närheten. Han såg till att det byggdes en bro här. Och alla som brukade passera här blev säkert jättegglada. Dom kallade platsen för Giurths bro.

Sen gick åren och man började säga Jursbro. På 1600-1700-talet när man började rita kartor över Sverige så fick man stava lite som man tyckte det såg fint ut att skriva; Djursbro, Liursbro, Jursbro, Men nån gång under 1700-talet börjar man skriva Hjulsbro med "H" istället för "J".

Med vår östgötska dialekt kan det ju vara svårt att skilja på dessa bokstäver. Där har vi namnet och det har egentligen ingenting med hjul att göra trots att det har funnits kvarnar med kvarnhjul här.

Det har funnits en runsten här i Hjulsbro. En antikvarie som hette Johan Haddorp var här och ritade av stenen på 1660-70-talet. Antikvarien Petrus Mellberg gjorde samma sak 1728 och skrev; "*Står upprätt något lutande fram åth wid Diursbrus bro*".

En annan anteckning visar att den skulle ha stått på backen väster om Hjulsbro nära vägen. Men år 1862 när P.A. Sæve gjorde en antikvarisk resa hit så hittade han ingen sten. Så någon gång däremellan försvann runstenen.

Uppe på nuvarande Tråddragarevägen låg gården Hjulsbro med en tillhörande kvarn som låg nedströms broarna. År

Fattighjon till Amerika eller Johannabacken

Joakim Johansson (publicerad i medlemsbladet 2003, redigerad 2014)

I Landeryd bodde under senare hälften av 1800-talet skraddaren August Nilsson med hustrun Johanna Pihlström. Deras öde blev en gåta som aldrig fick något svar.

August Nilsson föddes som oäkta barn till pigan Lena Olofsdotter den 29 januari 1825. Modern Lena hade sedan tidigare en oäkta son Niclas Nilsson. De hade bott hos Lenas mor, som också hette Lena och var änka, i torpet Östangärdet (Högsbacken) vid Harvestad. När August föddes hade Lena lämnat bort Niclas och var piga i soldattorp nr 19 vid Sandlyckan i den del av Månestad som då tillhörde Vårdsberg.

Det är svårt att följa August och hans mor i husförhörlängderna (hfl). År 1845 hittar vi August när han kommer från Linköping till Landeryd. Han blev skraddardräng hos sockenskraddaren Carl Björling i Stubbetorp. August verkar sedan i livet haft det lite svårt med lag och ordning.

I hfl 1846-51 antecknar prästen: "Dömd den 13 oktober 1854 för första resan stöld, af Bankekind's häradsrätt enligt uppgift från vederbörande". I Linköpings kronohäktes fångrulla står: "Signalement: 5 fot 6 1/2 tum lång med blå ögon och mörkbrunt hår. Orsak till häktningen: Stöld. Ålder: 29 år. Bankekind's Härads Rätt har i Utslag den 13 Oktober, som hit ankom den 17 dito, dömt Nilsson att för första resan stöld af gods till sammanlagt värde af 3 rdr. 40 skilling böta

tredubbla beloppet med 11 Rdr. 24 skilling eller, vid bristande tillgång undergå fem dagars fängelse vid vatten och bröd samt i allt fall stånda uppenbar Kyrkoplikt.

Straffad i fängelset: Den 17 October börjat 5 dagars vatten och bröd. Den 22 October slutade d:o. Medhavda persedlar: Grå rock, Randiga byxor, Randig väst, Skorta, Strumpor, Tofflor, Blå mössa, 4 skilling b. Utkvitterade persedlar: 4 skilling b:co.

Frisläppt: Den 30 October lösg. med pass till Landeryd."

År 1859 när han hade blivit 34 år ingick han äktenskap med den 15 år äldre änkan Johanna Pihlström, som då kom från Svinstad (Bankekind) med två barn från sitt förra gifte. 1860 flyttade de in i den nybyggda backstugan Skoglund vid Stubbetorp och delade bostaden med skomakarfamiljen Nyberg. De flyttade sedan runt mellan Skoglund, och de två intilliggande Stubbetorpsgårdarna. Johannas båda döttrar flyttade ut från Landeryd och August var under åren återigen i slag med ordningsmakten.

Ur böteslängd 1866: "Torparen August Nilsson, Linköping, Stubbetorp, Landeryds Socken. Nummer i protokollet: 355. Förseelse: för fylleri. Domdatum: 1866-09-13. Straff: Böter. Bötesbelopp: 15 Riksdaler.

Anmärkning: Torparen August Nilson i Stubbetorp, Landeryds Socken, Trumslagaren Nils Magnus Trupp här i Staden och föreståndaren för Mudderverket Anders Nilsson wid Nyquarn, att, för fylleri, hwardera

böta Fem Riksdaler; hwarjemte Anders Nilsson förpliktats att med 50 öre Riksmünt för kallelsebeswäret godtgöra Stadswaktmästarna Sv. Fredga och C. M. Kjellstrand."

Ur Böteslängd 1871: *"Stenhuggaren August Nilsson, Linköping, Stubbetorp i Landeryds Socken. Nummer i protokollet: 371. Förseelse: för fylleri. Domdatum: 1871-10-12. Straff: Böter. Bötesbelopp: 5 Riksdaler."*

Den 16 november 1871 lämnade August och Johanna stugan Skoglund för gott och inhystes istället i backstugan Smedstorp vid Docketorp. Den lilla stugan låg utmed vägen vid Sandbacken och där fick de trängas tillsammans med en gammal änka, en utfattig gammal piga och den utfattige skraddaren Wåhlin. När Wåhlin dog 1875 togs utrymmet över av den 25-årige blinde borstmakaren och violinisten Gustav Lindqvist, kallad "Blinda Gustav". Han hade samma år gift sig med en 24 år äldre änka, så det bodde då totalt sju personer i den lilla stugan. Efter tre år flyttade Gustav med hustrun. Det blev snart lika trångt i stugan igen då det gamla fattighjonparet Zackrisson kom till stugan.

År 1882 när prästen Möller i Landeryd skulle hålla husförhör med fattighjonen i Smedstorp, yttrade August Nilsson något besynnerligt som Möller antecknade i husförhörlängden. *"enligt uppgift af mannen har hustru Pihlström i maj 1882 utflyttat till Amerika."*

Hon var då 72 år gammal och ett utfattigt fattighjon. Att hon skulle ha flyttat till Amerika verkar otroligt och det samma tyckte prästen som inte kunde anteckna

Johanna i några flyttlängder eftersom hon inte anmält sin flytt. I emigrationsregister över alla som flyttat till Amerika har det inte gått att finna någon Johanna Pihlström. Frågorna blir många; om hon reste, varför lämnade hon då sin 15 år yngre make kvar hemma? Var det för att han var en oordningens man? Om hon inte reste, vart tog hon vägen? Var det så att August med att säga att hon rest till Amerika ville dölja något?

Mitt emot Smedstorp, intill Sandbacken på andra sidan vägen, finns en backe där kalvar förr skuttade i hagen. Sonja Älvedal (1917-2002) född i närbelägna Landeryds övre Norrgård, berättade i en intervju att den backen i folkmun kallades för Johanna-backen. Var de kringboende fått det namnet ifrån är okänt. När historien med Johanna Pihlström uppdagades behövdes det inte mycket fantasi för att dra paralleller till Johanna-backen. Kanske skedde något i backen som inte prästen fick vetskap om. Möjligtvis visste fattighjonen i stugan vad som hänt med Johanna och behöll den hemligheten för sig själva. Frågorna är många och idag vet ingen vad som hände, men Johannas oanmälda försvinnande kan få tankarna att mala.

År 1900 hade näste präst, von Engeström, ännu inte fått någon förklaring på vart Johanna Pihlström tagit vägen. Då hade även gamle August Nilsson försvunnit utan prästens vetskap. I husförhörlängden det året antecknades därför August och Johanna under *"Qvarstående obefintliga"*. Därav har vi inga dödsdatum på dessa försvunna personer.

Kanske har namnet Johanna-backen en mer naturlig förklaring. Men ingen vet

sanningen och håll med om att funderingarna om vart hon tog vägen blir mer spännande när tankarna får flyga fritt.

Kvarstående obefintliga:
Fattighjon August Nilsson f. 29/1 1825 i Vårdsberg.
Fattighjon Johanna Pihlström f. 18/7 1810 i Slaka.

Stugan Smedstorp revs 1906 och låg utmed vägen till Landeryds kyrka, stengrunden och en torpskylt syns norr om smedjan vid Dockebo.

S&S ELSERVICE AB

STÖDJER
LANDERYD
HEMBYGDS-
FÖRENING

Kontaktuppgifter:

Leif Johansson 0703-79 56 73

sekreterare@landerydhbf.se

Lennart Carlsson 013-159290

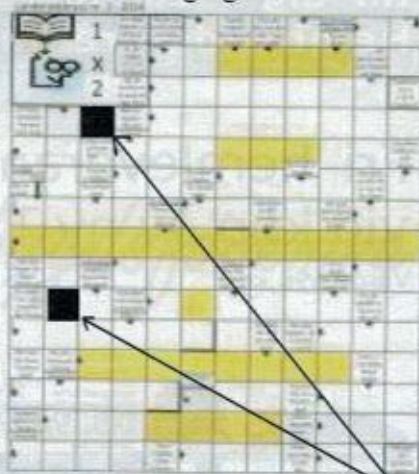
Per-Arne Johansson 0705-80 63 94

ordforande@landerydhbf.se

**Vi sponsrar
Landeryds
Hembygdsförening**

Hjulsbro
Plåtslageri AB
Tel. 15 92 61

Korsordet i medlemsblad 3 - 2014
insmög sig ett fel.

Där skulle nämligen 2 rutor som skulle varit svarta. Det kan ha ställt till huvudbry, vilket troligtvis berodde på att det inte kom in så många svar.